

DIMENSIUNEA FILOSOFICĂ A LIMBAJULUI ARHITECTURAL

Victoria LUNGU, Daniela LUNGU

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: Prin arhitectură omul își construiește lumea și se construiește pe sine. Arhitectura poate fi interpretată ca un limbaj complex de semne format dintr-un sistem de simboluri destinat transmiterii mesajelor. Prin modelarea spațiului, omul creează locuri nu doar pentru necesități practice, dar cu o semnificație existențială simbolică. Atât geometria, culoarea și textura, cât și mesajele pe care le transmit, determină expresivitatea formelor arhitecturale. Arhitectura este o expresie a existenței umane și a societății, a sistemului de valori și a semnificațiilor cultural-simbolice specifice fiecărei comunități. Prin arhitectură, omul poate manipula lumea înconjurătoare.

Cuvinte cheie: arhitectura, simbol, semnificație, existența umană, materie, limbaj, mesaj

Arhitectura întotdeauna a însemnat mai mult decât artă. Aceasta nu se limitează doar la ideea de a construi o încăpere frumoasă. A distribui într-un mod ingenios spațiul și a-i da eleganță, fiind în armonie cu obișnuințele omenești, iată care a fost întotdeauna scopul arhitecturii. Această artă reprezintă materializarea intervenției umane asupra mediului natural, deci arhitectura este o expresie a civilizației umane.

Kagis McFiven susține, în cartea sa “Strămoșul lui Socrate”, că originea filosofiei este în arhitectură – deoarece, prin arhitectură, omul poate manipula și prelucra materia din jurul său, lumea dată. Componenta fundamentală a modului de viață, dimensiune specific umană, arhitectura este definită de Francoise Choaz ca activitate antropogenică, prin care omul își construiește lumea și se construiește pe sine, transformă natura într-o lume a omului.

Etimologia cuvântului “arhitect” este aceasta de origine greacă: *arché* înseamnă „bătrân”, sau „principiu”, „temei ultim”; *tekon* înseamnă „făuritor”, dar și șeful echipei de constructori. Termenul de „tektion” își are originile etimologice în cuvântul indo-european „taksan” – cu referire la lemnaș și la uneltele muncii sale, toporul în primul rând.

Originea istorică a arhitecturii se referă la momentul concret, istoric, în care se naște arhitectura. Nu se cunoaște momentul exact în care a luat naștere arhitectura. S-ar putea susține că arhitectura a apărut o dată cu omul, o dată cu primele adăposturi rudimentare, improvizate de om. Unele surse afirmă că arhitectura este anterioară apariției omului, din moment ce există și unele animale „arhitecte”, care își construiesc adăposturile – spre exemplu pasărea-țesător, caracatița sau albișca. S-ar putea, însă, argumenta că arhitectura apare ulterior apariției omului – argumentul ar fi că adăposturile improvizate de primii hominizi nu sunt manifestări de arhitectură, și că arhitectura propriu-zisă se naște abia o dată cu primele adăposturi complexe, făurite de om – o dată cu primele case.

Arhitectura poate fi privită ca un limbaj complex, un mod de expresie format dintr-un sistem de semne destinat comunicării, transmiterii mesajelor. Analiza limbajului arhitectural conduce la dezvăluirea semnificațiilor multiple ale arhitecturii. Una dintre ele, susținută de un număr mare de teoreticieni, este comprehensiunea arhitecturii ca expresie a existenței umane în sens generic, strâns legată de realitatea concretă a lucrurilor, de legile care o structurează, de semnificații cu caracter universal, general. De asemenea, arhitectura poate fi înțeleasă ca expresie a societății, a sistemului de valori și reprezentări, a semnificațiilor cultural-simbolice specifice fiecărei comunități. În arhitectură, esteticul nu se rezumă la frumos, ci cuprinde și alte semnificații: pitorescul, sublimul, monumentalul, grațiosul, bizarul, grotescul, sau chiar urâtul.

Prin modelarea semnificantă a spațiului, omul creează locuri nu doar pentru necesități practice, dar cu o semnificație existențială, rituală, simbolică. Dacă revenim în trecut, observăm că renumitele piramide nu aveau doar rolul de mormânt al regelui. Ele reprezentau legătura între cer și pământ, ascensiunea spre Zeul Ra, exprimând stabilitate și masivitate. Ordinul grec are la bază un echilibru absolut între orizontală și verticală, între plin și gol, între umbră și lumină; regularitate, armonie, proporționalitate. Iar Partenonul, conceput cu suplețe, ca un organism natural ideal, a fost comparat cu vibrația și este celebru, deoarece comunică ideea de perfecțiune omului marcat de propria sa imperfecțiune. Grecii au modelat volumul în spațiu – ca organism plastic, ca o sculptură izolată în spațiul liber, în dialog cu natura, deoarece, la origine, sunt tektoni, constructori în lemn și piatră; romanii au modelat spațiul în volumul construit – ca incintă, fiind, la origine, grottaiuoli, săpători de grote. Ei aveau vocația de a închide spațiul.

Expresivitatea formelor arhitecturale este determinată atât de geometrie, culoare și textură, cât și de semnificațiile pe care le transmit. În concepția lui Frank Lloyd Wright, linia orizontală și formele orizontale exprimă stabilitate, echilibru static prin analogie cu corpul întins, aflat în repaos. Acestea sunt reprezentate în fațadele Caselor Preeriei. Forma Turnurilor nobiliare de la San Gimignano, Italia sau zgârie-norii din Manhattan, New York au la bază linia verticală, care exprimă elan, îndrăzneală, triumf, tensiune între cer și pământ prin analogie cu poziția bipedă. Linia oblică și formele oblice exprimă o tensiune dinamică, dată de o potențială rezistență față de impulsul gravitațional care ar determina căderea unui corp înclinat (scările, rampele care permit mișcarea pe direcție oblică). Formele alungoase, fațetate, par dure și cristaline. Formele rotunjite, organice, par moi și ușor de modelat. Spațiile de plan central (cerc sau poligon regulat) ale bisericilor renastenciste din Bizanț sunt statice, nedirecționate și orientate spre centru datorită direcțiilor echivalente, care se neutralizează reciproc în câmp orizontal. Pe de altă parte, bisericile de plan bazilical dispun de spații de plan longitudinal. Acestea sunt dinamice, direcționate, orientate spre capete (înduc un impuls de mișcare dintr-un capăt în celălalt).

În arhitectură se pot identifica forme materiale atât pozitive (coloane, ziduri, arce, grinzi, cupole, bolți), cât și negative (goluri, uși, ferestre). Ansamblul acestor elemente simple și complexe, forme pozitive și negative, constituie repertoriul specific al limbajului arhitectural. Arhitecții pot opta pentru afirmarea contrastului între volum construit și spațiu (plin și gol) sau pentru subordonarea unei categorii de forme față de cealaltă. Christian Norberg Schulz apreciază diferența fundamentală dintre cele două viziuni arhitecturale, relevată pentru opoziția dintre formele pozitive și negative, ca fiind rezultatul a două moduri diferite de a concepe forma. Ordonarea formelor, în funcție de semnificații, asigură unitatea și coerența necesare unei opere de calitate, precum și o bună înscriere în context, claritate – premise esențiale pentru realizarea unui raport de echilibru între om și cadrul său existențial.

Arhitectura presupune o creativitate de tip special, care nu trebuie să se exprime pe sine, ci să interpreteze, în maniera sa unică, semnificațiile proprii unui loc sau grup uman, precum și cele cu valoare universală. Arhitectura constituie o expresie directă a prezenței omului în lume - deci o imagine a existenței umane.

Bibliografie:

1. Francis D.K., *Architecture: Form, Space & Order*, John Wiley & Sons, Inc. Hoboken, New Jersey, 2007
2. Mihaela Criticos, *Limbaaj arhitectural (note de curs)*, 2015
<http://www.scribd.com/doc/268198859/Limbaaj-Arhitectural-Note-de-Curs#scribd>